ISSN 1995-6134

УДК 347.921
Я.Я. МЕЛЬНИК, Хмельницький університет управління та права

СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТИВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ПРИ ВІДПРАВЛЕННІ ПРАВОСУДДЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

***Ключові слова**: народні засідателі, цивільні процесуальні правовідносини, цивільні процесуальні обов'язки, правосуддя*

Конституційний принцип безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя, через народних засідателів і присяжних, відображає прояв демократизму нашої держави, в основу якого закладено здійснення прав і свобод громадян у відправленні правосуддя.

За часів існування незалежної України вливання цього правового інституту в цивільне процесуальне судочинство знайшло своє відображення лише зі вступом у дію в 2005 році нового ЦПК України. Проте інститут народних засідателів був вже відомий нашій правовій системі у радянський період, де проіснував до початку 90-х років минулого сторіччя, після чого він був виключений.

Однак на сьогодні, втілення громадянських прав у вітчизняне судочинство, через інститут народних засідателів, виявилося вкрай мізерним та досить не досконалим із об'єктивних причин. Це зумовлено насамперед тим, що на сьогодні, у цивільному судочинстві відсутні спеціальні норми, які бb надавали змогу відбутися цьому інституту повноцінно із чітко визначеним порядком його здійснення (реалізації). По-друге, це стосується також відсутності чітко виписаних цивільних процесуальних обов'язків, що повинні визначати завдання народних засідателів при здійсненні правосуддя. Таким чином, виходячи із умов, що прописані у цивільному процесуальному законі неможливо з'ясувати, який саме обов'язок при відправленні правосуддя повинен здійснювати народний засідатель при реалізації дискреції? Іншими словами, не дивлячись на значну самостійність народних засідателів у цивільному процесі, яка випливає із формулювання «суд», існує певна законодавча неврегульованість щодо повноважень народних засідателів, їх обов'язків покладених на них під час розгляду цивільних справ, тощо.

Наведені фактори просто паралізували виконання у повному обсязі закріплених ЦПК України обов'язків народних засідателів, і таким чином, зумовлюють виняткову актуальність і гостроту подальшого дослідження цієї проблематики.

Загальний рівень наукових досліджень інституту народних засідателів сьогодні характеризується лише окремими дослідженнями та публікаціями. Не дивлячись на те, що він з теоретико-дискусійних питань наразі став реальністю, проблеми доцільності і необхідності удосконалення цього інституту дотепер залишається предметом обговорення і наукових роздумів [1, с.98-99]. З огляду на сучасний стан розкриття інституту народних засідателів у значному ряді наукової та науково-практичної юридичної літератури серед українських науковців та практиків немає єдиного концептуального підходу до вирішення проблеми обов'язків народних засідателів у цивільному процесі, де дана проблема висвітлюється вкрай стисло, жваво.

Так, приміром І.О. Русанова [2, с.249-264], розкриває загальний підхід до інституту народних засідателів та присяжних, спираючись на зміст чинних норм закону та підзаконних актів.

Інститут народних засідателів повною мірою не охоплюється й у підручниках із цивільного процесу, де приміром О.М. Малиновський [3, с.296], Н.Л. Бондаренко [4, с.40], приділяється увага лише загальним підставам такої участі. А С.В. Васильєв [5, с.49], у свою чергу, піднімає в цілому існуючу проблему недосконалості інституту народних

ISSN 1995-6134

засідателів але не вдаючись у подробиці такого висновку.

Серед значних наукових праць така ситуація бажала би кращого підходу із висвітленням цієї проблематики. Приміром, С.Я. Фурса [6, с.11-16] переконливо звертає увагу наукової спільноти сьогодення на проблему діяльності присяжних і засідателів за національним законодавством. Проте, окремі міркування, щодо їх участі лише у важких справах, у яких сума позову сягає більше мільйона доларів США, хоч і підтримується нами як позитивне, але певною мірою сприймається з пересторогою. Хоча би з огляду на те, за нашим переконанням, необхідно більш ретельно дослідити саме цивільні процесуальні обов'язки народних засідателів у цивільному судочинстві, що і власне визначаються на сьогодні нашим завданням.

Д.Д. Луспеник теж опрацьовував питання участі народних засідателів у цивільному судочинстві [7, с.400-402], але його дослідження ґрунтуються лише на загальному баченні втілення цього інституту яке увійшло в практику, і знову ж, без належного дослідження цивільних процесуальних обов'язків народних засідателів. Це саме можна констатувати й з огляду на ряд науково-практичних коментарів, що стали надбанням за період дії нового ЦПК України [8-10]. Так, в роботі [8, с.51] розкривається питання про те, що народні засідателі у цивільному судочинстві мають лише права, проте які саме – не наводиться, як і відповідно, не наводиться перелік їхніх процесуальних обов'язків. Інші автори, навпаки [9, с.94-94; 10, с.35-36], розкривають питання участі народних засідателів у цивільному судочинстві, але не приділяючи значної уваги проблемі чи методиці застосування норм щодо участі народних засідателів, та наданим їм правам і обов'язкам у цивільному судочинстві.

Проте, слід зауважити, що сьогодні серед вітчизняних науковців є також досить суттєві наукові надбання щодо участі народних засідателів у відправленні правосуддя. Це насамперед стосується роботи С. Нечипорука [11], в якій розглядається проблема народних засідателів і суду присяжних у здійсненні правосуддя в контексті загально теоретичного підходу. Там автор спрямовує свій науковий погляд на порівнянні одноособового та колегіального порядку розгляду справ, але зовсім не зачіпає проблему виконання народними засідателями ввірених їм цивільних процесуальних обов'язків. Подібне стосується й наукової розробки С.О. Іваницького [12], де також автор ставить перед собою завдання дослідження іншого спектру проблем участі народних засідателів у цивільному судочинстві, тобто, складу народних засідателів. Але слід погодитись, що наведені вище наукові дослідження стосуються безпосередньо одного – наданого їм права у відправленні правосуддя в тих чи інших процесуальних моментах, а відтак, і виконання ними обов'язків, так як вони становлять єдиний механізм в сукупності. Натомість питаннями процесуальних обов'язків сьогодні ніхто зовсім не переймався.

Отже, наразі постає перед нами за необхідне з'ясування ряду ключових моментів, щодо суб'єктивних цивільних процесуальних обов'язків, що покладені на народних засідателів при відправленні правосуддя, що полягають у *їх суті та необхідних умов до їх безпосереднього виконання.* Саме такий науковий підхід до даного напрямку може визначити цілу низку можливих проблем, і буде становити таким чином неабияку гостроту та наукову актуальність даної проблематики. Тому метою роботи є з'ясування сутності суб'єктивних обов'язків народних засідателів при відправленні правосуддя у вітчизняному цивільному судочинстві та перспективи їхнього виконання. Її новизна міститься в розставленні акцентів над проблемою суб'єктивних обов'язків народних засідателів у цивільному процесі, в контексті з'ясування цими суб'єктами питань права і питань фактів, їхнього співвідношення та можливості виконання із відповідними нас-

ISSN 1995-6134

лідками для цивільного судочинства.

За ч.2 ст.65 Закону України «Про судоустрій України» (далі – Закон), народні засідателі під час здійснення правосуддя користуються усіма правами, що надані судді. Зміст ст.23 Закону, закріплює, що права судді здійснюються через: відправлення правосуддя в порядку, визначеним процесуальним законом; процесуальні дії та організаційні заходи з метою забезпечення розгляду справи; контроль відповідно до закону за своєчасним зверненням до виконання судових рішень, постановлених під його головуванням; інші передбачені законом повноваження. Такий обсяг наданих прав дозволяє підкреслити, що судді наділенні як адміністративно-контролюючими, так і відповідними процесуальними правами та обов'язками.

Право ж народних засідателів у цивільному судочинстві користуватися всіма правами судді, у випадках, встановлених ЦПК України закріплюється ч.2 ст.18 ЦПК України. Народні засідателі діють лише в окремих категоріях справ, що розглядаються в окремому провадженні, зокрема у справах про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи не дієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Але з огляду на формування диспозиції цієї статті можливо припустити, що народні засідателі можуть користуватися у цивільному процесі правами, а відтак і обов'язками, якими наділений суддя при відправленні правосуддя у повному обсязі.

Таким чином, для того щоб охарактеризувати цивільні процесуальні обов'язки, якими наділений суд як орган правосуддя, необхідно в контексті співвідношення цивільних процесуальних обов'язків судді та народних засідателів дослідити їх, з'ясувавши їх зміст та обсяг.

Слід зазначити, що процесуальні обов'язки є основою фактично будь-якої цивільної процесуальної норми. А тому, як слушно зазначає В.О. Бабаков [13, с.79-80], цивільні процесуальні обов'язки суду, повинні відповідати такій конструкції судового механізму, яка би забезпечила самостійну й незалежну діяльність судової влади. При цьому, цей механізм повинен функціонувати, відповідаючи принципам цивільного процесу; відповідати певній системі гарантій виконання обов'язків, прямо визначеною цивільною процесуальною формою або пов'язаною із правозастосовчою діяльністю суду, в тому числі системі міри юридичної відповідальності. Поміж тим із ч.1 ст.212 ЦПК України випливає, що суд, здійснюючи правосуддя, наділений внутрішнім переконання (судовим розсудом), що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому досліджених у справі доказів. Даючи визначення судового розсуду, необхідно мати на увазі, що застосування розсуду – це не тільки право, але й обов'язок суду, так як можливість здійснення дискреції (discretio) зафіксована юридичною нормою, процесуальні права суду являються разом із тим і його обов'язками. Суд не тільки вправі здійснювати певні дії при наявності в законі умов, але й зобов'язаний до цього [14, с.38-39]. Отже для реалізації обов'язку по здійсненню правосуддю суд наділяється «особистими» повноваженнями, в тому числі і правом судового розсуду, в тих чи інших ситуаціях, вирішення яких не може пройти однозначно. Їх межі лімітуються трьома факторами. Це: а) норми матеріального, або регулятивного, права; б) те, що в американській літературі називають «належним процесом» – норми процесуального права; в) традиції правової культури суспільства, загальний рівень культури та правосвідомості, розвиток цивільно демократичних інститутів [13, с.89].

Таким чином з огляду на те, що ЦПК України не розмежовує дискреції народних засідателів при здісненні правосуддя, так і

ISSN 1995-6134

виходячи з того, що народні засідателі діють від імені суду, користуючись усіма правами, що наданні судді, можливо припуститись попереднього висновку про те, що народні засідателі, власне як і суддя, вправі вирішувати питання права. Це насамперед пояснюється тим, що оперування законодавцем терміном «суд» у процесуальному законі, автоматично може зводити дискрецію народних засідателів в ранг дискреції судді, як процесуальної особи, що наділена правами та обов'язками по здісненню правосуддя, таким чином уповноважуючи себе вирішувати питання права. Приміром у одній із норм ЦПК України зазначено, що: «Суд встановлює особи тих, хто з'явився, а також перевіряє представника уповноваженої особи» – ч.3 ст.163 ЦПК України; або ж «Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності» – ч.3 ст.212 ЦПК України, та ін. Безумовно, таке регламентування норми дає підстави стверджувати, що як суддя, так і народні засідателі тим чи іншим чином можуть здійснювати свій обов'язок по встановленню учасників процесу, чи оцінювати належність та допустимість доказів по справі. Окрім цього дані норми включають у себе як наявність факту – присутності особи по справі, чи наявності доказу; так і питання права – необхідної правоздатності особи, що бере участь у справі, так і відповідно (щодо ч.3 ст.212), допустимість, достовірність та ін., доказу, що є при справі. Разом із тим, необхідно до таких висновків відноситись з певною пересторогою, оскільки, як бачимо, не всі та не завжди, питання права можуть належати до нього, і як наслідок, не входити до компетенції дискреції народних засідателів, а відтак й їх обов'язків.

З цього приводу слушно замітив американський професор права Уільям Бернам [15, с.175], зазначаючи, що деколи важко сказати, що являється питанням факту, а що – питанням права. Часто виникають питання змішаних фактів і права (*mixed fact-law*). І тому в судочинстві, – продовжує Уільям Бернам, – з участю присяжних найбільше часто являються змішані питання «застосування норм права» (*law application*) коли правовий стандарт повинен бути застосований до факту справи.

У вітчизняному цивільному судочинстві ми теж часто зустрічаємо змішану форму питань, як права, так і факту, що в результаті заважає чітко розмежовувати цивільні процесуальні обов'язки, які належать народним засідателям, із цивільними процесуальними обов'язками судді.

Проте, все ж таки ми схиляємось до думки, що народні засідателі при здійсненні правосуддя у цивільному процесі повинні встановлювати лише наявність факту, а не права, оскільки законом визначено участь народних засідателів виключно у справах окремого провадження. Окреме провадження за ч.1 ст.234 ЦПК України є видом непозовного провадження, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності саме *фактів,* що мають значення для охорони прав та інтересів особи або встановлення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Більше того, суддя є професіоналом своєї справи, юридично обізнаний, оскільки має юридичну освіту та володіє спеціальними знаннями як процесу так і матеріального права. Народні засідателі ж, хоч і користуються всіма правами і обов'язками судді, проте не можуть із об'єктивних причин володіти достатньо глибокими знаннями у сфері права та мати достатні професійні і ділові якості в такому об'ємі, щоб оцінювати питання права, законності. Зміст законності, на думу О.А. Папкової, не являє собою належне законодавство, а таке законодавство, яке адекватно втілює правові принципи, загальнолюдські ідеали й цінності, насущні проблеми та інтереси людини, об'єктивні тенденції соціального про-

ISSN 1995-6134

гресу [14, с.40].

В сучасному американському суді присяжні посилаються на те, що вони повинні сприймати право таким, яким їм надає суддя, ухвалювати факти, які відносяться до справи, також застосовувати право до цих фактів і на цій основі вирішувати справу [15, с.175]. Однак все ж таки слід взяти до уваги й те, що окреме провадження провадиться із дотриманням загальних правил цивільного судочинства із винятками, що притаманні окремому провадженню у конкретній категорії справ. А за умов неврегульованості обов'язків, що віднесенні до компетенції суду (судді, народних засідателів) поволі, під час судового розгляду, ці суб'єкти судочинства зіштовхуються з проблемою неналежного розмежування. Що врешті решт зводиться до того, як замітив В.М. Шерстюк [14, с.39], за відсутності правових норм, які би гарантували неухильне дотримання та виконання судом процесуальних обов'язків виникає можливість суду розуміти ці обов'язки перед учасниками процесу як права, які можна здійснювати за своїм розсудом, та під такою пропозицією взагалі не виконувати їх. Такий підхід законодавця не тільки не відповідає основним засадам цивільного судочинства, тобто, законності, незалежності суддів і підкорення їх тільки законові та ін., але й конституційним засадам – здійснення правосуддя суддею одноособово, колегією суддів, а також за участю народних засідателів, рівних усіх учасників судового розгляду перед законом і судом тощо. Тому такий порядок, – продовжуючи думку В.М. Шерстюка, – приміром у сторони, яка програла процес, породжує сумніви в об'єктивності та неупередженості ставлячи таким чином в умови, при яких виконання закону не є обов'язковим. Отже за такого твердження й виходить, що не головне, які саме критерії віднесено до обов'язків народних засідателів чи судді – встановлення факту чи права, а головне, щоб вони відповідали нормі закону та були належним чином виконанні. Саме причина невиконання взятих на себе обов'язків є предметом до порушення прав і законних інтересів учасників процесу.

До одного з безпосередніх і чи не найголовніших та, на нашу думку, проблематичних з точки зору виконання обов'язків народних засідателів у цивільному судочинстві відноситься обов'язок, голосування у дорадчій кімнаті, а також обов'язок підписання судового рішення. Вони регламентовані у ст.19 ЦПК України, ч.1 якої викладена таким чином: «питання, що виникають під час розгляду справи, вирішуються більшістю голосів суддів». За такої конструкції правової норми вбачається певна недосконаліть, оскільки при голосуванні народні засідателі можуть за певних умов голосувати проти позиції судді і таким чином сприяти ухваленню рішення, яке би суперечило обставинам справи, отже рішення може бути в подальшому скасоване, з цих підстав (п.3 ч.1 ст.309 ЦПК України). Тому, з однієї сторони, маємо ситуацію, коли формально народні засідателі й виконали свій обов'язок – проголосували за рішення по справі на підставі свого внутрішнього переконання, керуючись певними обставинами, що були досліджені чи встановлені при розгляді справи та доказами, які є приміром не прямими, а побічними у цивільному процесі. Тобто, виходить два судді (народні засідателі з наділеними правами та обов'язками судді) – «за», і головуючий суддя один проголосував «проти». Таким чином, головуючий суддя із певних об'єктивних причин не в змозі переконати представників народу у перевазі одного факту перед іншим, і, як правило, виносить рішення протилежне.

Подібне трапляється в судовій практиці США, коли присяжні, знаючи про процесуальну неоспорюваність виправдувального вироку, виносять рішення виправдати обвинуваченого по кримінальній справі, не дивлячись на наявність прямих доказів його вини; це означає, що в даних випадках присяжні застосовують можливість «нуліфікації»

ISSN 1995-6134

(*nullification*) норми права, яка їм видається карною чи нерозумною по іншим причинам. Деколи присяжні можуть виправдати під умовою подібної нуліфікації, якщо вони не довіряють доказам. Але коли колегія присяжних виносить виправдувальний вирок при не оспорюваних доказах вини підсудного, вона вирішує так, оскільки не погоджується із правовими нормами або їх застосування в даному випадку. Тому, коли присяжні вирішують таким чином, вони виступають в ролі як суддів права, так і суддів факту; відмовляючи застосувати норму права, вони таким чином її нуліфікують. Таким чином, сьогодні вважається, що присяжні *de facto* мають право нуліфікації, але не маючи на неї юридичного права [15, с.175-176]. У цивільному ж судочинстві США трапляється схожа ситуація щодо кримінального судочинства, однак колегія суду присяжних знаходиться під великим контролем головуючого судді, і як завжди, присяжні вимушені викладати причини, які спонукали до прийняття подібного висновку, заповняючи при цьому певні формуляри «спеціального рішення», або відповідаючи на питання щодо мотивів свого рішення. Присяжні все ж таки теж можуть висвітлити неприйняття норм права, використовуючи свої широкі повноваження по вирішенню оспорюваних у суді питань факту. Насправді присяжні можуть вплинути на розвиток права. якщо вони безперервно на протязі тривалого часу вишукують можливості не застосовувати невиправдану в їх розумінні норму права до фактів, які являються предметом спору [15, с.177]. Отже колізія у цій правовій системі з участю представників народу в судовому процесі теж наявна. Проте, за позицією Л.Є. Гузь, у вітчизняному законодавстві, за рішенням, коли двоє народних засідателів голосують «проти», а один лише суддя-професіонал – «за», повинно бути скасоване, оскільки ухвалене одним суддею [16, с.235]. Таким чином, за нашим законодавством це випливає з умови диспозиції норм ст.ст.309, 311 ЦПК України. Відповідно розглядаючи дане питання в обсягах цивільних процесуальних обов'язків, констатуємо, що обов'язок народних засідателів навіть у площині встановлення факту наче дотриманий, так як вони його певним чином виконали, але такий висновок суперечить обставинам справи. В результаті цього існуюча колізія норм ЦПК України свідчить про наявне.

Раніше, коли діяв інститут народних засідателів, вищі суди при перевірці законності рішень, ухвалених з участю народних засідателів, у ряді ухвал у конкретних справах цілком ясно підкреслювали, що порушення рівності прав народного засідателя та судді не може розглядатися як чисто формальне процесуальне порушення, а є істотним порушенням правил судочинства, яке тягне скасування рішення суду [16, с.234-235]. І з цим слід погодитись, однак в умовах нинішньої законодавчої неврегульованості конкретно не визначених цивільних процесуальних обов'язків народних засідателів у цивільному судочинстві, досить важко виявити порушення прав народного засідателя.

В свою чергу, як зазначають С.В. Нарутто та В.А. Смірнова, необхідно зауважити те, що якщо національним законодавством передбачено участь громадян у відправленні правосуддя, то на державу покладається обов'язок забезпечити незалежність і неупередженість суду з участю народних засідателів [1, с.153], привівши при цьому норми, що регулюють їх діяльність у відповідність із конституційними та процесуальними засадами судочинства. Окрім цього, в достовірно правовій державі повинен бути забезпечений дійсно демократичний порядок вирішення питання про право, і, по-друге, ця область повинна бути сферою виняткової компетенції суду [13, с.83], судді, де би чітко розмежовувались права та обов'язки між суддею та народним засідателями.

Таким чином, з огляду на вищевикладене, слід дійти до висновку, що сьогодні у цивільному судочинстві існує наявна проблема,

ISSN 1995-6134

що полягає у відсутності конкретно визначених цивільних процесуальних обов'язків народних засідателів при відправленні правосуддя; відсутня також норма яка би визначала дискрецію народних засідателів. Більше того, не аби яким недоліком є відсутність норми, яка би давала відповідь на те, що саме повинно вирішуватись народними засідателями за їх компетенції – права чи встановлення факту, і в якій мірі та співвідношенні. Тому актуальність обраної нами проблеми безумовно потребує більш глибшого та ретельнішого наукового дослідження не лише у напрямку розмежування цивільних процесуальних обов'язків між народними засідателями та суддею, але й їхнього виконання. Отже, лише за умови комплексного підходу можна дати повну відповідь на проблему участі народних засідателів у відправленні правосуддя та вирішити її за допомогою належно прийнятих обґрунтованих науково змін до чинного законодавства. Це буде сприяти реалізації конституційного права громадян на участь у здісненні правосуддя, захисту прав і свобод громадян за допомогою громадського контролю за здісненням правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нарутто С. В. Присяжные и арбитражные заседатели: теория и практика : монография/ С. В. Нарутто, В. А. Смирнова. – М. : ТК Велби ; Изд-во Проспект, 2008. – 208 с.
2. Організація судової влади в Україні : навч. посіб. / [І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Х. : Одісей, 2007. – 328 с.
3. Цивільний процес України : підручник / за ред. Ю. С. Червоного. – К. : Істина, 2007. – 392 с.
4. Цивільний процес : навч. посіб. / [А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін.] ; за ред. Ю. В. Білоусова. – К. : Прецендент, 2006. – 293 с.
5. Васильєв С. В. Цивільний процес : навч. посіб. / С. В. Васильєв. – Х. : Одіссей, 2008. – 480 с.
6. Фурса С. Я. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи : наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, С. В. Щербак, О. І. Євтушенко. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2006. – 448 с.
7. Балюк М. І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник. – Х. : Харків юридичний, 2008. – 708 с.
8. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / [С. В. Ківалов, Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий та ін.] ; за ред. Ю. С. Червоного. – К. ; Одеса : Юрінком Інтер, 2008. – 656 с.
9. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак ; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2006. – Т. 1. – 912 с.
10. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / [С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.] ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2008. – 840 с.
11. Нечипорук С. Принцип участі громадян у здійсненні правосуддя та поєднання колегіального й індивідуального порядку розгляду справ / С. Нечипорук // Бібліотека юриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lawbook.by.ru/magaz/pravoukr/0311/19.shtml.
12. Іваницький С. О. Формування складу народних засідателів у судочинстві України : дис. … кандидата юрид. наук : 12.00.10 / Іваницький Сергій Олександрович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006.
13. Бабаков В. А. Гражданская процессуальная обязанность : дис. … кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Бабаков Владимир Алексеевич. – Саратов, 1999. – 187 с.
14. Папкова О. А. Усмотрение суда /

ISSN 1995-6134

О. А. Папкова. – М. : Статут, 2005. – 413 с.

15. Бернам Уильям. Правовая система США / Уильям Бернам. – 3-й выпуск. – М. : Новая юстиция, 2006. – 1216 с.

16. Гузь Л. Є. Підстави для скасування судових рішень (ухвал) та способи запобігання їх виникнення при розгляді цивільних справ в судах / Л. Є. Гузь. – Х. : Поліграфіст, 2009. – 452 с.

Мельник Я. Я. Сутність суб'єктивних обов'язків народних засідателів при відправленні правосуддя: постановка проблеми / Я. Я. Мельник // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 250–257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10mjjppp.pdf

Розглядається сутність цивільних процесуальних обов'язків народних засідателів під час відправлення правосуддя в цивільному процесі; ставиться проблема щодо компетенції народних засідателів у виконанні процесуальних обов'язків в цивільному судочинстві, через призму дослідження (вирішення) ними питань права та фактів.

***

Мельник Я.Я. Сущность субъективных обязанностей народных заседателей при осуществлении правосудия: постановка проблемы

Рассматривается сущность гражданских процессуальных обязанностей народных заседателей во время осуществления правосудия в гражданском процессе; ставится проблема компетенции народных заседателей при выполнении процессуальных обязанностей в гражданском судопроизводстве, через призму разрешения ими вопросов права и фактов.

***

Melnik Ja.Ja. The Essence of Subjective Duties of Jurymen at Justice Departure: Problem Statement

The nature of Civil Procedure responsibilities for jurors during the administration of justice is considered in civil proceedings; the problem of people's assessors of competence in performing judicial duties in civil proceedings in the light of research matters of law and facts is put.

Форум права